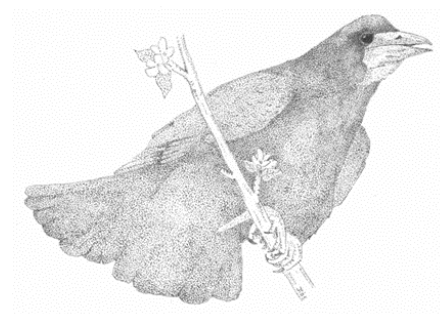

Weidevogelbescherming rond Zutphen en Warnsveld 2020

Frans Parmentier

Vogelwerkgroep Zutphen e.o.

Weidevogelbescherming rond Zutphen en Warnsveld 2020

De weidevogelgroep Zutphen bestaat uit Gerrie Nijenhuis, de gebroeders Fons en Jos Roording en coördinator Frans Parmentier. Gerrie, Fons en Jos doen het buitengebied van Warnsveld en Zutphen ten oosten van de IJssel en de Voorsterklei. Dit jaar hebben zij op verzoek van de boer ook op twee percelen bij Vorden de nesten beschermd. Frans Parmentier heeft de Tichelbeeksewaard geïnventariseerd en de nesten op de Tondensche Enk 'begeleid'. In dit rapportje doe ik verslag van onze inspanningen.

Omvang

In 2020 is de beschermde oppervlakte toegenomen met 85 ha door uitbreiding met het nieuwe bedrijf bij Vorden, meer grasland langs de Berkel en door correctie van de oppervlakten van verschillende percelen. Door de uitbreiding is het aantal bedrijven in 2020 met één toegenomen naar 25 (tabel 1).

Het werkgebied is op te delen in vier deelgebieden: Buitengebied Warnsveld en Zutphen, de Voorsterklei (kaart 1), de Tichelbeeksewaard en de Tondensche Enk (kaart 2). Hieronder bespreken we de nestvondsten en broedresultaten per gebied. In bijlage 1 staat een overzicht van alle sinds 2012 binnen het werkgebied gevonden legsels. In bijlage 2 zijn die voor 2020 uitgesplitst per bedrijf.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oppervlakte grasland	87	82	81	86	92	107	111	184	263
Oppervlakte bouwland	40	39	39	39	42	46	45	95	101
Oppervlakte overig land	0	5	5	0	0	0	0	0	0
Oppervlakte totaal	127	126	125	125	134	153	156	279	364
Bedrijven	25	24	19	18	18	27	26	25	26
Vrijwilligers	4	5	4	4	4	4	4	4	4

Tabel 1. De omvang van de weidevogelbescherming rond Zutphen en Warnsveld sinds 2012.

Buitengebied Warnsveld en Zutphen ten oosten van de IJssel

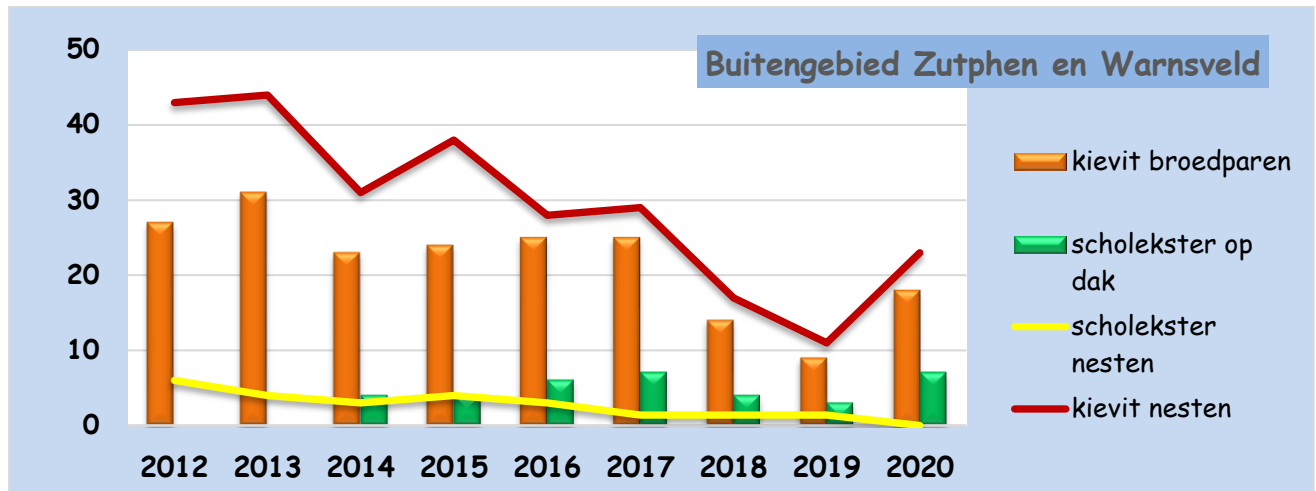
In het buitengebied van Warnsveld en Zutphen zijn door Gerrie Nijenhuis en Fons en Jos Roording op 36 ha maisland en 34 ha grasland de nesten opgezocht en zo nodig beschermd. Net als voorgaande jaren broeden de Kieviten en scholeksters er voornamelijk op bouwland. Alleen op de ijsbaan, langs de Berkel en op het nieuwe bedrijf bij Vorden nestelen ze ook op gras.

Bouwland en grasland

De sinds 2013 ingezette daling van het aantal broedparen en nesten van de *Kievit* in het oostelijk buitengebied (exclusief ijsbaan, graslanden langs de Berkel en bedrijf bij Vorden) heeft

zich gelukkig in 2020 niet doorgezet (figuur 1). De oorzaak daarvan is dat er op een maisperceel flink wat nesten lagen. Het uitkomstresultaat was met 63 % matig te noemen. Helaas zijn er maar weinig kuikens vliegvlug geworden waarschijnlijk door de droogte en te weinig voedsel en daardoor een makkelijke prooi voor predatoren.

Op de graslandpercelen bij Vorden waren de broedresultaten aanzienlijk beter. Elf van de twaalf nesten zijn uitgekomen. Wel bijzonder jammer dat waarschijnlijk geen van de kuikens groot is geworden door een boerderijkat.

Figuur 1. Het aantal gevonden legsels van kievit en scholekster in het buitengebied van Warnsveld en Zutphen ten oosten van de IJssel op bouwland en grasland exclusief IJSbaan en graslanden langs de Berkel. Tevens is het aantal broedparen van de kievit en op daken bordende scholeksters weergegeven.

Ook de dalende tendens van het aantal legsels van de scholekster is in 2020 niet gekeerd (figuur 1). Sterker nog, er is in het buitengebied van Zutphen en Warnsveld geen enkel nest van de bonte piet gevonden. Ook voor scholeksters zijn de maislanden onaantrekkelijk om te broeden. Daken bieden uitkomst. Sinds 2014 noteert Fons de broedgevallen op bedrijfsgebouwen, scholen, woonhuizen en winkels (figuur 1). Sinds 2014 liep het aantal broedgevallen langzaam op tot zeven, gevolgd door twee magere jaren, maar in 2020 waren het er gelukkig weer zeven. Ze zijn aangetroffen op daken van een flat bij de Wijnhofstraat, op de AH van Warnsveld, op de Jumbo in Leesten, in de Revelhorst, op gebouw Vijverstaete, bij de korfbalclub en op de Kaar-

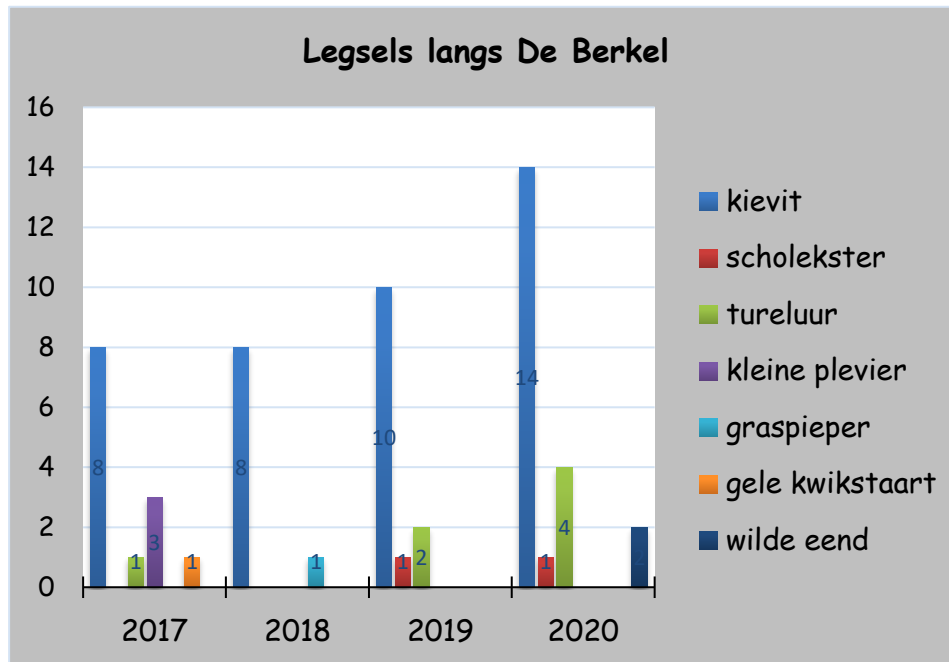

Foto 1. Verlaten ei van kleine plevier.

debol. Tenminste vier pullen zijn geringd. Opmerkelijk waren de vondsten van twee legsels van de kleine plevier op maisland. Ook op de Tondensche Enk en op de oever van de IJssel ter hoogte van de Tichelbeeksewaard lag een nesten van deze pionier. Zou dat ook een gevolg van de droogte zijn geweest of broedde deze vogels voorheen langs de Berkel? Waarschijnlijk is alleen het legsel langs de IJssel succesvol geweest, de overige werden gepredeerd.

Langs de Berkel

Vogelen langs de Berkel blijft interessant. Op de aan de intensieve landbouw onttrokken graslanden (12 ha) lagen in 2020 maar liefst 15 nesten van de kievit (figuur 2). Helaas zijn er daarvan de helft gepreedeerd, ondanks de aanwezigheid van een schapenraster. Uiteindelijk zijn vijf kuikens vliegvlug geworden. Ook het paartje scholekster verloor haar eieren. Tureluurs hadden

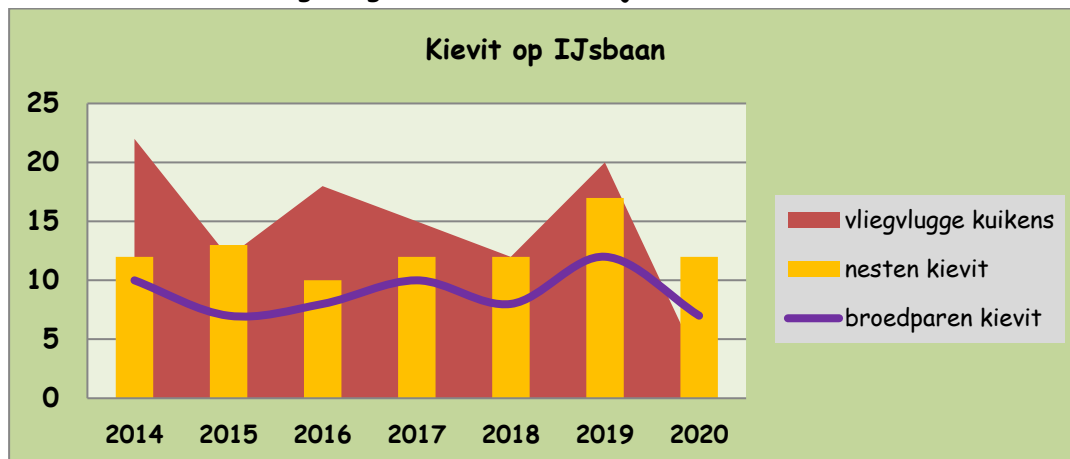

meer succes. Van de vier paar zijn er van zeker drie de eieren uit gekomen en bleven twee paar tot laat in het broedseizoen alarmeren. Voor het eerst sinds jaren zijn er weer legsels van wilde eend gevonden. Ook deze nesten redde het niet.

Figuur 2. Nestvondsten op de graslandstroken langs de Berkel.

De IJsbaan

Op dit ruim drie ha grote drassig grasland broeden jaarlijks bijzonder veel kieviten. In figuur 3 staat een overzicht van de sinds 2014 op de IJsbaan aangetroffen kievitslegsels, broedparen en het aantal vliegvlugge pullen. Wat het aantal nesten betreft, was 2020 een gemiddeld jaar. Echter ook hier doet predatie, ondanks de goede afrastering, zich meer en meer gelden. Gingen vorig jaar drie kievitsnesten verloren door grauwe ganzen, dit jaar plunderde een meerkoet één van de legsels, een verschijnsel dat ik ook ooit eens meemaakte in een kokmeeuwenkolonie. Toen werden de kapotte eieren meteen door de burens kokmeeuwen zelf opgegeten. Uiteindelijk zijn op de ijsbaan van de 24 pullen er maar drie vliegvlug geworden. Ze zijn door Bennie van der Brink geringd (zie foto voorzijde).

Figuur 3. Aantal nesten, broedparen en vliegvlugge kuikens van kievit op de IJsbaan.

Voorster Klei

In 2016 ontdekten we dat er verschillende kieviten broedde op de graslanden van de Voorster Klei rond de nieuwe plassen. Deze plassen waren gegraven in het kader van het programma *Ruimte voor de Rivier*. Ook op nabijgelegen maislanden broedde de nodige vogels. Na toestemming van de grondgebruiker zijn de nesten op 12 ha opgezocht en gemarkeerd. In de loop der jaren is de oppervlakte tot ruim 30 ha grasland en 20 ha bouwland uitgebreid (kaart 1).

Kaart 1. Het weidevogelgebied Voorster Klei.

Tot onze verrassing broeden er ook enkele grutto's (tabel 2). Mogelijk zijn die uit de Tichelbeeksewaard vertrokken om zich in dit veel rustigere gebied te vestigen. Wat de verborgen broedende soorten grutto en tureluur betreft, ging het om minimum aantallen, daar niet alle nesten werden gevonden. Naar nesten van gele kwikstaart, graspieper en eenden is niet gezocht om verstoring te voorkomen, maar zullen er zeker gelegen hebben op de schrale graslanden rond de plassen.

Was in voorgaande jaren nog het probleem dat de op de zomer- en winterdijk loslopende honden veel verstoring veroorzaakten, door het plaatsen van een schapenraster is toen getracht dit te voorkomen. Met beperkt succes. Daarom is in 2020 door boer Wijers samen met ons en andere vrijwilligers zijn gehele land omrasterd met gaas. Daarmee werden niet alleen honden, maar ook vossen en dassen buitengesloten.

Soort	2016	2017	2018	2019	2020
Scholekster	2	4	2	2	2
Kievit	15	33	27	20	11
Grutto	0	2	4	2	1
Tureluur	1	2	0	2	0
Kleine plevier	3	1	0	0	0

Tabel 2. Het aantal sinds 2016 gevonden nesten op de Voorster Klei.

Na het topjaar 2017 nam het aantal broedparen en nesten van kievit weer af tot elf in 2020 (tabel 2). Helaas was in 2020 ook hier het broedsucces gering met een uitkomstpercentage van 36 %. De omheining houdt niet alle predatoren tegen!

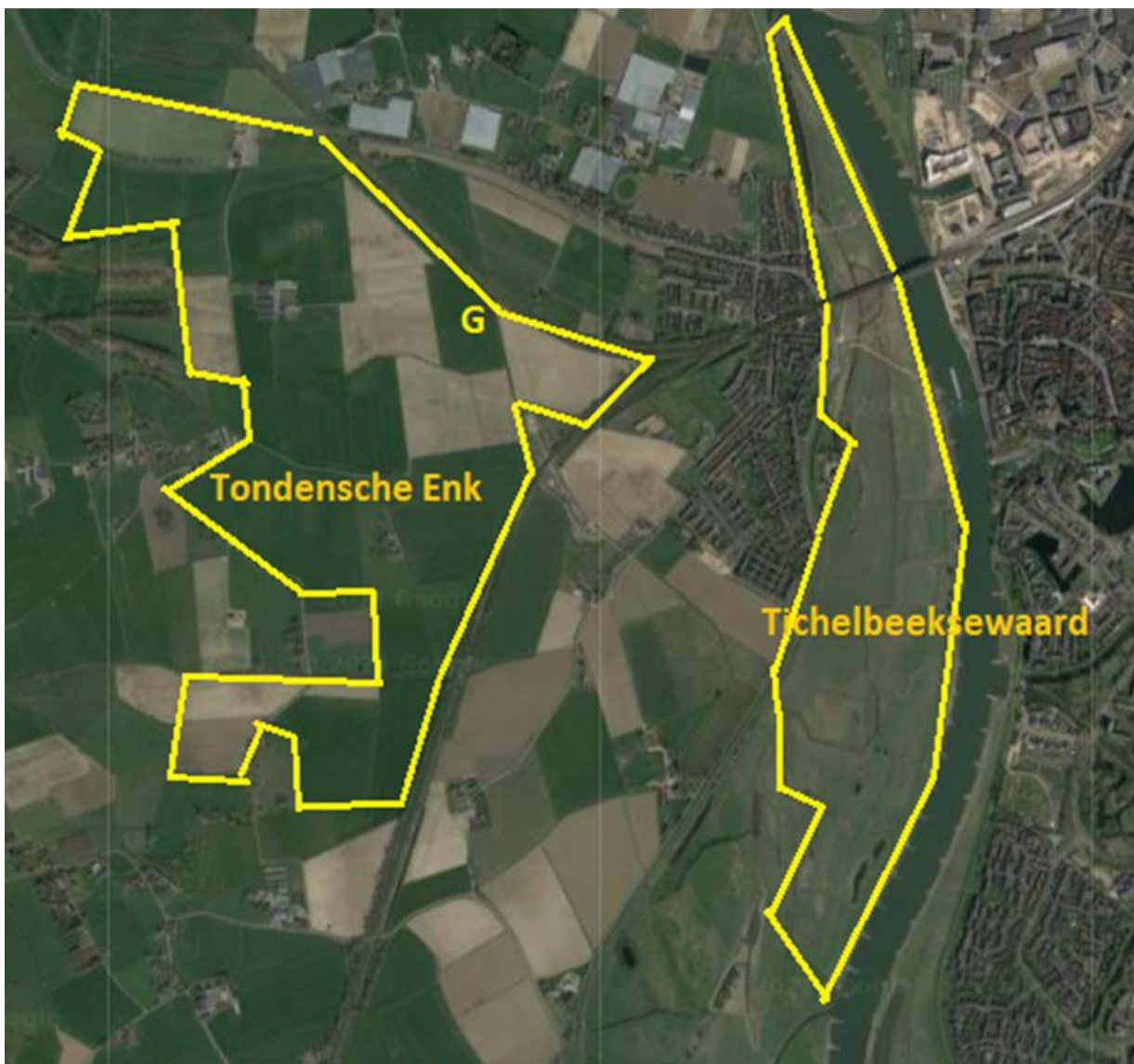
Kwamen in 2018 de beide legsels van de scholekster nog uit, in 2020 zijn de twee gevonden nesten niet tot een goed einde gekomen en voortijdig opgegeten door een rover.

Lagen er in 2018 tot onze verrassing vier nesten van de *grutto*, in 2020 is er maar één gevonden. Bij controle aan het einde van het broedseizoen bleek die ook verloren te zijn gegaan.

Hoewel er geen nest van een tureluur is gevonden, moet er toch tenminste één gelegen hebben, want aan het einde van het broedseizoen is er een gezin met pullen waargenomen.

Tondensche Enk

In 2019 is er een interessant gebied overgenomen van de weidevogelgroep Apeldoorn: de Tondensche Enk. Het gaat om intensief gebruikte graslanden (73 ha), een graszaadperceel (4 ha) en diverse maispercelen (47 ha), gelegen tussen De Hoven en Tonden (kaart 2). Het vormt een overloopgebied met de Tichelbeeksewaard. De Kieviten en scholeksters concentreren zich op het maisland. In het grasland broedt mogelijk een enkel paartje wulpen, op het graszaadperceel tureluur en gele kwikstaart.

Kaart 2. De ligging van de gebieden Tichelbeeksewaard en Voorstonden. G is het graszaadperceel.

Tabel 3. Het aantal gevonden nesten op de Tondensche Enk.

Soort	2016	2017	2018	2019	2020
Scholekster	1	1	1	1	0
Kievit	32	21	29	42	56
Kleine plevier	0	0	0	0	1

Op de Tondensche Enk werden al jaren de nesten beschermd door de vrijwilligers uit Apeldoorn. Het was dan ook een verrassing te bemerken hoeveel kieviten er broeden. In 2020 wel meer dan vijftig! In tabel 3 staan

het aantal sinds 2016 gevonden legsels. We zien een duidelijke toename van de kievit. Ook heeft in 2020 voor het eerste een kleine plevier een broedpoging gedaan. Tijdens het bemesten van de maispercelen met een sleepslang zijn een twintigtal nesten beschermd met speciale nestbeschermers (foto 1).

Het broedresultaat was minder gunstig dan in 2019. Toen kwam maar liefst 87% van de nesten uit, in 2020 was dat slechts 51%.

Belangrijk voor de kieviten is het centraal gelegen perceel waarop graszaad wordt gekweekt (Met G gemarkeerd in kaart 2). De vegetatie van dit perceel is kort en vrij open. Het graszaad wordt pas in juli geoogst. Veel kievitgezinnen trekken hier met

Figuur 4. Het broedresultaat 2020 van de kievit op de Tondensche Enk.

de pul-

len naar toe. In mei en begin juni was het er een drukte van belang. Tellen van het aantal pullen was ondoenlijk. Daardoor heb ik helaas geen beeld van het aantal pullen dat vliegvlug is geworden. Het zal in 2020 om een tiental vogels gegaan zijn. Ik vrees dat in de komende jaren het broedsucces ook matig zal zijn, daar precies over dit perceel de rondweg om de Hoven komt te lopen. De werkzaamheden zijn al in de zomer van 2020 gestart. We zullen het effect in 2021 zien.

Foto 2. Met de speciale beschermer wordt voorkomen dat de eieren sneuvelen bij met sleepslang bemesten van het land.

Tichelbeeksewaard

De Tichelbeeksewaard is een buitendijks gebied van ongeveer 150 ha groot, gelegen aan de westzijde van de IJssel aan de rand van Zutphen (kaart 2). Bijna 90 hectare ligt binnen de gemeente Zutphen, de rest in de gemeente Brummen. De Tichelbeeksewaard is een half open gebied met onbemeste hooilanden, bemeste maaipercelen, extensief beweid grasland, knotwilgen en meidoornstruiken. In afnemend aantal broeden er grutto's, tureluurs, wulpen, gele kwikstaarten, graspiepers en soms roodborsttapuiten. In sommige jaren klinkt in de avondschemering de roep van de zeldzame kwartelkoning of de zweepslag van het porseleinhoen. Vanwege de aanwezigheid van die soorten en de opvang van winterganzen heeft het gebied de status van Vogelrichtlijngebied en vormt het een onderdeel van het Natura 2000-gebied Rijntakken.

Sinds 2006 vindt op het Zutphens deel van de Tichelbeeksewaard weidevogelbescherming plaats. In 2005, 2009 en sinds 2017 jaarlijks is het gebied volgens de bmp-methode geïnventariseerd. Met de bmp-telling wordt tijdens vijf rondes het aantal broedparen vastgelegd. Dit gebeurt aan de hand van het gedrag van de vogels. In tabel 3 staan de resultaten van de tellingen in het Zutphens deel. In het Brummens deel broeden jaarlijks ook enkele paren wulp en tureluur en soms grutto. Weliswaar is het aantal steltlopers in de hele Tichelbeeksewaard sterk teruggelopen, maar stabiliseert het aantal de laatste jaren op een laag aantal. Leuk is dat er voor het eerst een paartje kleine plevier heeft gebroed. De weidezangvogels handhaven zich goed, met uitzondering van de gele kwikstaart. Gelukkig zijn er in 2020 weer twee territoria vastgesteld. Al met al laten de cijfers zien dat het nog een belangrijk weidevogelgebied is.

Tabel 3. *Overzicht het aantal broedparen/territoria in het Zutphens deel van de Tichelbeeksewaard. + = wel aanwezig, niet geteld.*

Soort	2005	2009	2017	2018	2019	2020
Scholekster	5	2	0	0	0	0
Kievit	4	4	0	0	0	0
Kleine plevier	0	0	0	0	0	1
Grutto	7	9	1	1	0	0
Tureluur	8	7	3	1	1	3
Wulp	5	6	2	2	1	1
Wilde eend	+	+	+	7	5	7
Krakeend	2	2	1	3	2	3
Slobeend	2	0	0	0	0	0
Zomertaling	1	1	0	0	0	0
Graspieper	6	12	6	8	4	6
Gele kwikstaart	6	7	2	0	0	2
Rietgors	4	10	9	12	12	15
Roodborsttapuit	0	1	4	1	0	0
Kwartelkoning	0	4	0	0	0	0
Totaal (exclusief wilde eend)	50	65	28	28	20	31

Tot slot

Over de resultaten van ons weidevogelwerk in 2020 hebben we een bivalent gevoel. Aan de ene kant hebben we opmerkelijk veel legsels van kleine plevier en kievit gevonden. Dat komt mede door de uitbreiding van de graslanden bij Vorden en de maispercelen op de Tondensche Enk. Maar ook door veel vervolglegsels als gevolg van de hoge predatie van het eerste legsel. Aan de andere kant zijn de broedresultaten maar mager. Het uitkomstpercentage is door die hoge predatie met 53% zelden zo laag geweest. Dat was overigens niet alleen bij ons het geval, maar een landelijk verschijnsel. Mogelijk een gevolg van het goede muizenjaar 2019. Toen hebben de muizenetende predatoren veel nakomelingen gekregen. Tijdens de natte winter van 2020 is de muizenpopulatie ingestort. Veel hongerige roofdieren hebben zich in het voorjaar noodgedwongen op weidevogeleieren gestort. Naast een beperkt aantal uitgekomen eieren, zijn er ook bedroevend weinig pullen vliegvlug geworden. Dat zal een gevolg geweest zijn van het extreme droge voorjaar waardoor de kuikens nauwelijks te eten hadden en daardoor een makkelijke prooi voor predatoren.

Kijk je naar de populatieontwikkeling van de verschillende soorten op de langere termijn, dan zien we dat die langzaam afneemt. Kieviten vinden we nauwelijks meer terug op gangbare graslanden, de scholeksters zijn uitgeweken naar de daken, de grutto's uit de Tichelbeeksewaard vertrokken naar de Voorster Klei, maar lijken zich daar ook niet te kunnen handhaven. Oorzaak van deze achteruitgang zijn de vele veranderingen die rondom Zutphen plaatsvinden. De schaalvergroting in de landbouw en de daarmee samenhangende verschraling van het grasland, kruidenrijkdom en bodemleven, de toegenomen predatie, de stadsuitbreiding en de aanleg van zonoparken en windmolens zijn daar voorbeelden van. Toch zien we, naast afname van kieviten en scholekster op het bouwland en grasland, tot onze vreugde her en der toch nog flinke aantallen kieviten broeden en op graslanden met extensief beheer meerdere broedparen van tureluur, gele kwikstaart en graspieper. Met de huidige inspanningen om de weidevogels in rond Zutphen en Warnsveld te beschermen, hopen we kunnen te blijven genieten van een weliswaar kleine, maar vrijwel complete weidevogelgemeenschap van kievit, scholekster, grutto, tureluur, wulp, graspieper, gele kwikstaart, roodborsttapuit en soms de kwartelkoning.

Dit verslag had niet tot stand kunnen komen zonder input van velen. Mijn dank gaat allereerst uit naar Jos en Fons Roording en Gerrie Nijenhuis voor hun tomeloze inzet om de legsels in een groot gebied te beschermen en het aanleveren van hun bevindingen en de foto van het omslag. Natuurlijk dank ik de boeren voor de medewerking en inspanning om de weidevogels te beschermen en ben ik de Gemeente Zutphen zeer erkentelijk voor de financiële bijdrage voor het weidevogelbeheer van pachters in de Tichelbeeksewaard.

FRANS PARMENTIER, MAART 2021

Bijlage 1. Legsels Zutphen en omstreken

Legsels Zutphen en omstreken									
Jaar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oppervlakte (ha)	127	126	125	125	134	153	156	279	364
scholekster	9	5	4	5	5	5	3	5	3
kievit	59	70	65	51	53	85	64	100	129
grutto	4	6	7	3	2	3	5	2	1
tureluur	7	6	9	3	4	6	1	4	6
wulp	2	2	3	3	3	1	2	1	1
kleine plevier	0	4	1	0	3	10	0	0	3
graspieper	1	1	5	8	4	6	9	4	5
gele kwikstaart	1	0	2	0	0	1	0	0	2
rietgors	1	1	2	4	2	5	4	2	1
roodborsttapuit	0	0	0	1	0	2	1	0	0
wilde eend	0	0	0	0	0	0	0	0	2
grauwe gans	0	0	0	1	0	0	0	0	0
totaal	86	95	98	79	76	124	89	118	153
uitkomstpercen- tage	68%	68%	72%	64%	73%	51%	71%	67%	53%

Broedresultaat 2020						
soort	gevonden legsels	uitgeko- men	verliesoorzaak			
			predatie	veldwerk	verlaten	onbekend
scholekster	3	0	3	0	0	0
kievit	129	67	44	4	5	0
grutto	1	0	1	0	0	0
tureluur	4	3	0	0	0	1
kleine plevier	3	0	3	0	0	0
wilde eend	2	1	1	0	0	0
totaal	142	71	52	4	5	1
percentage	-	53%	39%	3%	4%	1%

Bijlage 2. Nesten per bedrijf 2020

Bedrijf	soort	totaal	uit	niet uit	onbekend
Addink, Markelo	graspieper	2	-	-	1
	rietgors	1	-	-	1
	tureluur	1			1
	wulp	1	-	-	1
Bolink, Voorst	scholekster	1	-	1	-
Bouwmeester, Vorden	Kievit	12	11	1	-
De Bruin, Tonden	kievit	26	11	13	2
De Greef, Warnsveld	kievit	12	4	8	-
	kleine plevier	1	-	1	-
Hermsen, Zutphen	kievit	3	3	-	-
	kleine plevier	1	-	1	-
Hoetink, Wilp	kievit	17	5	8	4
	kleine plevier	1	-	1	-
Hofenk, Toldijk	gele kwikstaart	1	-	-	1
	graspieper	3	-	-	3
	tureluur	1	-	-	1
IJsbaan, Zutphen	kievit	12	8	4	-
Klaasen, Zutphen	kievit	12	9	2	1
Klein Kranenbarg, Warnsveld	kievit	4	4	-	-
Lammers, Zutphen	gele kwikstaart	1	-	-	1
	kievit	3	1	2	-
Onbekend, Voorstonden	kievit	1	-	1	-
Riefel, Zutphen	kievit	1	-	-	1
Waterschap Berkel	kievit	15	7	7	1
	scholekster	1	-	1	-
	tureluur	4	3	1	-
	wilde eend	2	1	1	-
Wijers, Voorst	grutto	1	-	1	-
	kievit	11	4	7	-
	scholekster	1	-	1	-